

УДК 378.147:811-057.84

Т. Ф. БОЧАРНИКОВА

кандидат педагогічних наук, доцент

Є. М. ЯРІЗ

доцент

Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія”

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ
У КОНТЕКСТІ ОЧІКУВАНЬ РОБОТОДАВЦЯ**

У статті висвітлено актуальну проблему формування професійної іншомовної компетентності майбутніх перекладачів у контексті очікувань роботодавця. Проведено аналіз теоретичних засад проблеми формування професійної іншомовної компетентності майбутніх перекладачів у контексті очікувань роботодавця; уточнено поняття “професійна компетентність”, “професійна компетентність перекладача”, “професійна іншомовна компетентність майбутнього перекладача” та їх структури.

Ключові слова: майбутній перекладач, професійна компетентність, професійна компетентність перекладача, професійна іншомовна компетентність майбутнього перекладача, професійні компетенції майбутнього перекладача, роботодавець.

В умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів еволюція системи освіти набуває нової спрямованості. На сучасному етапі розвитку вища професійна освіта тісно пов’язана зі світовими глобальними змінами, що зумовлює пошук нових шляхів підвищення рівня володіння іноземними мовами в системі вищої професійної лінгвістичної освіти з метою підготовки студентів до ефективного застосування набутих знань у професійній сфері. Закони України “Про освіту” (1991 р.), “Про вищу освіту” (2014 р.), Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)” (1994 р.) наголошують на необхідності формування ключових і професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Метою статті є аналіз теоретичних засад проблеми формування професійної іншомовної компетентності майбутніх перекладачів у контексті очікувань роботодавця; уточнення поняття “професійна іншомовна компетентність” та його структури.

Оволодіння студентами іншомовною комунікацією передбачає формування в них певного рівня комунікативної компетенції. Окремі питання професійної підготовки перекладачів, її науково-теоретичні та методичні засади стали предметом досліджень І. Алексеевої, В. Комісарова, Л. Латішева, Р. Міньяр-Белоручєва, А. Федорова, А. Янковець (перекладацька компетентність); Д. Іщенко, С. Шукліної (соціокультурна компетентність); Л. Зеленської, Н. Кузьміної, А. Маркової (професійна компетентність);

В. Баркасі, Н. Гез, А. Гордєєвої, С. Ніколаєвої, О. Пінської, В. Редько (окремі аспекти професійної іншомовної компетентності). Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх філологів і перекладачів було розглянуто в дисертаційних дослідженнях Л. Гапоненко (готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування), Л. Гульпи (розвиток іншомовної освіти в середніх навчальних закладах Угорської Республіки), З. Підручної (професійна комунікативна компетентність майбутніх перекладачів), М. Тадеєвої (тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти в країнах – членах Ради Європи) та ін.

Поняття “професійна іншомовна компетентність” майбутніх перекладачів не є новим у педагогічному просторі. Проте динамічний розвиток мови сприяє його актуальності через необхідність уточнення його сутності та структури, а також пошуку оптимальних шляхів підготовки майбутніх фахівців до майбутньої професійної діяльності.

Під поняттям “професійна компетентність” більшість дослідників розуміють сукупність особистісних якостей, знань і вмінь, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності, її результатів, самопізнання та саморозвиток. На думку І. Зязюна, “складниками професіоналізму у будь-якій професії є компетентність та озброєння системою вмінь” [5, с. 112]. А. Деркач вважає професійну компетентність головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності, сферою професійного ведення, системою знань, яка постійно поширюється й дає змогу здійснювати професійну діяльність з високою продуктивністю [3, с. 253]. Крім того, поняття “професійна компетентність” характеризує й визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, навичками та вміннями, набутими власним шляхом та з досвіду практичної діяльності, що дають їй можливість демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку та здатність вирішувати проблеми професійного характеру, що відповідають соціальному замовленню та очікуванням роботодавця.

Спираючись на дослідження В. Байденко, можемо зробити висновки про те, що професійна компетентність спеціаліста складається із сукупності двох компонентів: ключових компетенцій (базових, загальних для всіх професій) та професійних компетенцій (пов’язаних із конкретними спеціальностями) [1].

Проблема дослідження вимагає звернення до трактування й характеристики поняття “професійна компетентність майбутнього перекладача”, що є частиною загальної професійної компетентності. На думку Н. Назаренко, для здійснення якісного перекладу професійна компетентність майбутнього перекладача (набір знань, навичок і вмінь) має включати такі компоненти: мовна компетенція (як у рецептивному, так і в продуктивному плані); комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички білінгвізму та перекладу), технічна компетенція (вміння кодувати й декодувати інформацію, презентабельність); особистісні характеристики (розвиток пам’яті). При цьому перші три компоненти є характерними для

всіх видів перекладу, а останні два є специфічними для усного послідовного перекладу [8]. З. Підручна виділяє такі складові професійної компетентності перекладача: лінгвістична (лексична, граматична, семантична), професійно-комунікативна (дискурсивна), соціально-психологічна, спеціальна, наочна, країнознавча, творча, дослідницька компетенції, а також професійно-значущі особистісні якості перекладача [6].

Отже, опрацювання досліджень з проблеми дає змогу зробити висновки про те, що більшість українських науковців вважають професійну компетентність перекладача поєднанням таких компетенцій, як мовна, комунікативна, текстотвірна, особистісна та професійно-технічна. О. Зеленська описує зазначені компетенції так:

- мовна компетенція передбачає знання системи, норм, правил, лексики та граматики вихідної та цільової мов;
- текстотвірна компетенція полягає в здатності продукувати аутентичні тексти на основі мовних одиниць і висловлювань;
- комунікативна компетенція передбачає вміння адекватно транслювати та засвоювати іншомовну інформацію, комунікативно-функціональну еквівалентність текстів оригіналу та перекладу;
- особистісну готовність до перекладацької діяльності забезпечують ерудованість, добра пам'ять, необхідні якості мислення (гнучкість, обачність, широта, критичність), здатність до самоосвіти, саморозвитку;
- технічна компетенція інтегрує знання, вміння та навички, необхідні для виконання певного виду діяльності [4].

Загальновідомим є факт, що раніше система розподілу давала можливість випускникові вищого навчального закладу поступово адаптуватися під час стажування та на початку трудової діяльності до її особливостей під керівництвом наставників, коли від нього ще не вимагали повної професійної самовідданості. Сучасні умови ринку праці суттєво скорочують терміни набуття молодим спеціалістом професійних навичок і доведення їх до рівня, що відповідає очікуванням роботодавця. Ми схилиємося до думки, що професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача треба аналізувати з погляду розвитку його загальної професійної компетентності, оскільки її формування в системі вищої професійної освіти співвідноситься з розвитком як іншомовної компетенції (яка належить до ключових), так і професійних компетенцій майбутнього перекладача. Ми погоджуємося з В. Тенищевою, яка вважає, що професійна іншомовна компетенція виявляється здебільшого як здатність здійснювати комунікативну мовну поведінку згідно із завданнями гіпотетичних ситуацій іншомовного спілкування [9].

Результати опрацювання зазначених досліджень дали змогу дійти висновку, що більшість науковців розуміють професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача як інтелектуально-психологічне утворення особистості, що передає здатність до ефективного спілкування в різних сферах діяльності, що забезпечується знанням мовних і мовленнєвих норм, культурних особливостей, етикету, соціального досвіду й умінням викорис-

товувати ці знання відповідно до ситуації спілкування. Іншомовна компетентність передбачає здатність особистості сприймати й створювати іншомовні тексти згідно з комунікативною задачею, яка включає ситуацію спілкування й комунікативний намір, тобто базується на аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Таким чином, забезпечення формування вищезгаданих умінь, знань і навичок регламентується змістом навчального процесу підготовки майбутніх перекладачів [7]. В умовах інтенсивного розвитку та реформування українська система освіти все частіше стикається з необхідністю вести конкурентоздатну політику на ринку освітніх послуг. Ефективність освітніх організацій багато в чому залежить від грамотно вибудованої взаємодії з потенційними роботодавцями, що є джерелом ресурсів і формують соціальне замовлення на їх випускників. Обов'язковою умовою стійкого розвитку вищого навчального закладу, на нашу думку, є правильне розуміння інтересів і потреб зовнішнього середовища, якому повинен відповідати зміст навчального процесу підготовки майбутніх перекладачів.

С. Баришнікова розуміє іншомовну компетентність як особливість особистості, що характеризується обсягом і характером засвоєних знань, умінь, навичок іноземної мови, що формується в процесі моделювання іншомовної професійної діяльності [2, с. 3]. Дослідниця вважає іншомовну компетентність інтегративним утворенням особистості, яке має складну структуру та є взаємодією й взаємопроникненням лінгвістичної, соціокультурної й комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дає можливість майбутньому перекладачеві ефективно здійснювати іншомовну, а відтак – міжмовну, міжкультурну й міжособистісну комунікацію [2, с. 3].

Висновки. Аналізуючи вищезазначене, маємо можливість стверджувати, що професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача варто розуміти як сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо) та навичок спілкування, що забезпечує володіння іноземною мовою на професійному рівні. Відтак, професійна іншомовна компетентність майбутнього перекладача є багатокомпонентною структурою, що складається з комплексу знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне використання іноземної мови в професійній діяльності та в процесі самоосвіти. Для більшості керівників підприємств та організацій “престижність” освіти, отриманої молодим спеціалістом у сфері перекладу, має значно менше значення порівняно з іншими його характеристиками. Сучасний роботодавець висуває до молодого спеціаліста більш широкі вимоги: професійно важливі якості, готовність до постійної самоосвіти та підвищення своєї професійної кваліфікації, здатність аналізувати процес і результат своєї трудової діяльності тощо. Саме цим вимогам, на нашу думку, повинен відповідати зміст навчального процесу підготовки майбутніх перекладачів. Перспективним вважаємо аналіз засобів і методів, за допомогою яких можна формувати професійну іншомовну компетентність майбутнього перекладача в процесі вивчення фахових дисциплін у контексті очікувань роботодавців.

Список використаної літератури

1. Байденко В. И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : метод. пособ. Москва, 2006. 72 с.
2. Барышникова С. Н. Формирование коммуникативной компетенции в системе обучения иноязычной речевой деятельности студентов медицинских вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Саратов, 2005. 24 с.
3. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва, 2004. 752 с.
4. Зеленська О. М. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів технічної літератури. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. Харків, 2015. № 47. С. 123–128.
5. Педагогічна майстерність / Акад. пед. наук України ; за ред. І. А. Зязюна. Київ, 1997. 349 с.
6. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2008. 20 с.
7. Рудіна М. Сучасні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності та навичок перекладу у студентів-філологів. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т та ін. Київ, 2016. С. 335–340.
8. Спіцин Є. Формування професійної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів на заняттях з перекладу. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогіка*. 2015. Вип. 2. С. 72–75.
9. Тенищева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва, 2008. 399 с.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2017.

Бочарникова Т. Ф., Яриз Е. М. Теоретические основы формирования профессиональной иноязычной компетентности будущих переводчиков в контексте ожиданий работодателя

В статье освещена актуальная проблема формирования профессиональной иноязычной компетентности будущих переводчиков в контексте ожиданий работодателя. Осуществлен анализ теоретических основ проблемы формирования профессиональной иноязычной компетентности будущих переводчиков в контексте ожиданий работодателя; уточнены понятия “профессиональная компетентность”, “профессиональная компетентность переводчика”, “профессиональная иноязычная компетентность будущего переводчика” и их структура.

Ключевые слова: *будущий переводчик, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность переводчика, профессиональная иноязычная компетентность будущего переводчика, профессиональные компетенции будущего переводчика, работодатель.*

Bocharnykova T., Yariz Ye. Theoretical Framework of Establishing Future Translators' Professional Competence in Foreign Languages in the Context of Employers' Expectations

The article deals with the actual problem of establishing future translators' professional competence in foreign languages in the context of employers' expectations. The theoretical framework analysis of the problem of future translators' establishing professional competence in foreign languages within the context of employers' expectations has been provided. Such notions as “professional competence”, “a translator's professional competence”, “a future translator's professional competence in foreign languages” and their structures have been specified.

The notion “professional competence” is considered as the professionalism level of a personality, who has knowledge, skills and abilities, which have been acquired by own efforts and by the experience of practical activity, thus providing this personality with the opportunity to demonstrate professionally literal way of thinking, assessment, opinion and ability to solve problems of professional nature, those which correspond to social demand and employers’ expectations. A translator’s professional competence combines the following competences such as language competence (knowledge of system, norms, rules, vocabulary and grammar of the source language and target language), communicative competence (ability to transmit and comprehend the information in foreign languages, communicative and functional equivalence of texts in origin and translation), competence in creating texts (ability to generate authentic texts using linguistic units and phrases), personal competence (willingness for translation activities is maintained by extensive knowledge, memory, self-education ability, self-development ability) and professional and technical competence (knowledge, skills and abilities, needed in order to implement a certain kind of activity). Professional competence in foreign languages of a future translator is intellectual and psychological formation of a personality, which means the ability to communicate effectively in different areas of activities. The latter is provided by means of knowing language and linguistic norms, cultural peculiarities, etiquette, social experience and by the ability to use this knowledge in accordance with the communicative situation.

Key words: *a future translator, professional competence, a translator’s professional competence, professional competence in foreign languages of a future translator, professional competences of a future translator, an employer.*